

God van de profeten en God van de mystici

Wel twee heel verschillende godsbeelden hebben wij net gehoord. Het godsbeeld van Jesaja en het godsbeeld van Teresa van Avila. De ene god wil geen eredienst, offers en gebeden. "Zelfs als je aanhoudend bidt, luister ik niet". Deze God wil alleen een rechtvaardige samenleving - het is een God die je dient door te werken, door altruïsme, door sociaal gedrag. Duidelijk.

De andere god is minder duidelijk. Bij de mystica draait het om de ziel. Geen woorden over rechtvaardigheid. Haar God wil wonen in het binnenste van de mens, de Innerlijke Burcht - het is een god die je dient door juist niet te werken, door contemplatie, ja precies, door aanhoudend te bidden.

De profeet. Het zijn mannetjesputters. Mozes wordt door Michelangelo als een ware spierbundel uitgebeeld. Het verhaal gaat dat toen zijn werk af was, de beeldhouwer zijn schepping op de knie sloeg en riep: "Mozes, Leef!", zo'n uitstraling had het. Samuel hakt de koning van Amalekieten in stukken. Elia doet dat met 400 Baäl profeten. Johannes de Doper is een ruigharige sprinkhanenvreter. Geen ingetogen lieverdjes, maar actievoerders. Dat moet ook wel. Er zijn grote misstanden. Het volk gaat ten onder, maar de bovenlaag en de priesterklasse blijft zichzelf verrijken en is alleen gericht op zelfbehoud. Zoals in Sodom en Gomorra, zegt Jesaja in de voorafgaande tekst, symbolen voor een ieder voor zich cultuur. Wat is nieuw?

Een profeet spreekt namens zijn god. Willen wij misschien met onze tijd meegaan, de profeet stelt juist het omgekeerde, nl dat de tijd, dat de samenleving, dat wij met Gods bedoeling behoren mee te gaan. Zijn God is een God van sociaal mededogen, bescherming van zwakken en vreemdelingen, bestraffer van toe-eigening van wat aan ons allen gegeven is, de schepping. Profeten stellen apathie aan de kaak, en zelfgenoegzaamheid om mooie economische groeicijfers. Hoogst irritant voor de één, inspirerend voor de ander. Maar het laat ons niet ongemoeid. Een profeet blijft roepen om onze roeping. Roepen om hoe wij bedoeld zijn.

Het is een eenzame weg, zonder compromissen en met veel tegenstand. Veel profeten willen eigenlijk helemaal niet zo radicaal hun leven offeren. Jonah vlucht ervoor weg op een schip, Elia loopt uiteindelijk moedeloos de woestijn in om te sterven.

Ergens in ieder van ons schuilt er ook een profeet. Wij zien ook wel wat kan en niet kan. Wat de bedoeling is van de samenleving en wat er niet klopt. Maar jezelf zo opofferen?

Toch zijn ze er. Ook nu. Ongemakkelijke waarheden roepen ze. Zo zou je Al Gore een profeet kunnen noemen. Sommigen zeggen dat ook van Oosterhuis en misschien ook wel van Wilders en vele anderen. Mensen die niet van compromissen houden en duidelijke taal spreken. Maar wie is dan de echte profeet?

Ik denk degene die wordt geïnspireerd door een visioen, die gedreven wordt door iets wat ons overstijgt, door een toekomstbeeld van vrede.

De inkeer van de mysticus lijkt daar diametraal tegenover te staan. Van het collectief gaan we nu ineens naar de andere kant van het maatschappelijke spectrum, het individu. Individuatie wordt het wel genoemd. Worden wie je ten diepste bent. Gaat

het hier om zelfontplooiing? Dat zou wel bij deze tijd passen! Er zijn genoeg cursussen voor, en coaches die je helpen je ware talenten te ontdekken.

Maar laten we ons niet vergissen. Mystici, godzoekers, gaan dezelfde moeilijke en dus eenzame weg. De God van de mystici is alleen te bereiken door op dezelfde manier het wereldse te verloochenen. Zo ook Teresa van Avila. Zij is een uiterst temperamentvolle vrouw. Heeft veel in haar mars en gek genoeg ook een druk leven. Maar zij legt al haar talenten en al haar maatschappelijk aanzien neer aan de voeten van haar God. Gehoorzaamheid noemt zij dat. Zij schrijft dat je al het wereldse zult moeten verloochenen, voordat je je ware zelf kunt vinden. Ook je overtuigingen. Alsof er niets van jezelf overblijft. Zij noemt het een kruisiging. Door de dood naar nieuw leven. Niet minder eenzaam en niet minder radicaal.

Gedreven door verlangen. De een naar Gods wereld, een samenleving zoals die bedoeld is, en de ander gedreven door een verlangen naar Gods nabijheid, een onwereldse liefde en trouw. Voor de een woont God in de wereld, voor de ander woont zij in de ziel.

Verschil? Ja, de weg ernaar toe. Overeenkomsten? Vele overeenkomsten: Een sterk geloof in het hogere, dat vrijwel tastbaar aanwezig is, alsof het spreekt. "Geef gehoor, aarde", zegt Jesaja, "de Eeuwige heeft gesproken." En zelfverloochening; van je wereldse leven of van je eigen overtuigingen. Maar ook het telkens ontglippen van je ideaal, de twijfel aan jezelf, crises, van je geloof afvallen; De grootste overeenkomst is uiteindelijk een alles overwinnend verlangen om hun god, dat wat zij voor ogen hebben, van dichtbij te horen. Beiden luisteren naar die stem, vechten met de middelmaat, weigeren het op een akkoordje te gooien. Beiden zoeken daarin naar geluk. Enerzijds zichtbaar in hoe mensen met mensen omgaan, anderzijds voelbaar in de stille uren van de nacht.

Dat verlangen, dat kennen wij ook. Ook wij hebben de neiging om misstanden aan te klagen. Ook wij willen ons ware zelf vinden. Velen worden geroepen, wij ook, maar weinigen gaan die radicale weg.

Een stukje gaan wij wel mee - anders zouden we hier niet zitten. Met onze twijfels en onzekerheden en gewillige geest maar zwakke vlees. Dat is OK. Een wereld vol radicale rakkers zou onleefbaar zijn. Maar ze zijn nodig, al is het om ons de weg te wijzen. Ons te laten zien wat mogelijk is. Hoe je kunt gaan voor de goede zaak. Zodat ook wij, als wij ons aangesproken voelen en weten dat wij stappen moeten gaan zetten, met hen mee kunnen gaan en in hun geest kunnen zingen:

Dat wij onszelf gewonnen geven
aan het bevrijdende bestaan
Dat wij versteende zekerheden
verlaten om op weg te gaan.

Dat wat wij hebben ons niet gijzelt,
dat wij van elke dwang bevrijd
naar onbekende plaatsen reizen.
Dat Gij ons onderkomen zijt.

Moge het zo zijn.

Joep de Valk